

Fatalizmus ako škodca doby

Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v apríli 1920
z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Je nepopierateľné, že v Strednej Európe rastie množstvo ľudí, ktorých kultúrno-politické vierovyznanie smeruje k fatalizmu. Oni hovoria: Predtým, ako znovu môžeme dôjsť k plodnému rozvoju verejného života, musíme prejsť ďalším ničením, ďalším ešte väčším chaosom. Na bezradnosti a spleťosti, do ktorej sa stále viac ženieme týždeň za týždňom, vidia, že nič plodné nemôže byť vytvorené, ak vychádzajú z názorov starých straníckych vodcov a z náhľadov tých, ktorých doteraz priviedol beh udalostí do vedúcich pozícií. To ich však neprivedlo k tomu, aby hľadali útočisko u ideí, ktoré chcú podnieť nové budovanie vychádzajúce z poznania základných podmienok sociálneho života, ale privádza ich to len k viere v niečo hmlisté a neurčité, čo sa dostaví potom, keď sa núdza a chaos stanú ešte väčšími ako dnes.

Kto prednesie uvedené idey, tomu odporujú: Spása nemôže vzísť z myšlienok ojedinelých rojkov, ale musí vyplynúť z hĺbky vôle ľudu. To je akoby sa takíto ľudia radšej chceli vykúpiť z námahy pri premýšľaní o plodnejších ideách volaním po „vôli ľudu“. Nechápu, čo sa z tejto „vôle ľudu“ dnes vyvíja. Nevedia nič o tom, že táto vôľa ľudu potrebuje oplodnenie nosnými ideami, aby sa jej sila neroztrieštila do ničoty. Nechcú idey, a preto čakajú na zázrak bezideovej vôle ľudu.

V poslednej dobe bolo možné počuť reči o ďalšej politickej viere v zázrak, ktorá bola vyjadrená iným spôsobom. Ľudia si všimli, že zo starých straníckych myšlienok nevyplýva žiadne nádejné politické konanie. Uznali neplodnosť činov či skôr nečinnosti vedúcich osobností, ktoré zo stranického lona vystupujú do vedenia spoločnosti. Na základe tohto poznania volajú po „odborníkoch“, ktorí majú za pomoci nestraníckych názorov nahradiť nečinnosť plodným tvorením.

Ľudia teda majú predstavu, že takí „odborníci“ existujú. Len sa na nich treba obrátiť, odovzdať im „záležitosti“. Keď budú oni – neovplyvnení straníckymi frázami zľava či sprava – riadiť kolesá politicko-sociálneho života, potom to niekam povedie. Nevidia, že naša bieda bola privedená práve tým, že idey starých odborníkov sa dostali do slepej uličky. Tieto „odborné znalosti“ predsa spôsobili úplnú bezcieľnosť.

Tu sa prejavuje rovnaký omyl, aký pôsobí aj v inej oblasti – vo všeobecnom vzdelávaní. Hovorí sa o nutnosti priniesť osvetlenie prostredníctvom „ľudových univerzít“. Predpokladá sa, že poznatky, ktoré boli vynesené doterajším vývojom na povrch verejného života, majú iba byť rozšírené. Tieto poznatky poskytnuté širokým masám prinesú zázrak zlepšenia. Človek by si však mal povedať, že z týchto „poznatkov“ vzišla naša bezútešná situácia, a že táto bezútešnosť nezmizne, ale vzrastie, ak to, čo nepôsobilo plodne u vedúcej vrstvy obyvateľstva, nechá vstúpiť do širokých mas a umožní tomu ďalšie živelné bujnenie. Pre

„ľudové univerzity“ je predovšetkým nutná obnova poznania, nové duchovné budovanie. Najskôr treba myslieť na zmenu toho, čo má byť vyučované na ľudových univerzitách, a až potom na ich budovanie.

Ľudia si nechcú priznať, že by sa mala dostaviť nejaká premena v zmýšľaní. Chceli by sa uspokojiť so získaním nových foriem pre pestovanie starých myšlienok. To je to isté, ako keď sa človek všemožne snaží nemusieť vyskúšať nové myšlienky. Tí, ktorí volajú po „odborníkoch“ na vedúcich pozíciách, hovoria tiež o tom, že po týchto odborníkoch sa treba poriadne porozhliadať, aby sa znovu obnovila dôvera v zahraničí. Domnievajú sa, že v Anglicku a v Amerike nám poskytnú úvery až potom, keď uvedení odborníci budú môcť byť zárukou pre správne využitie týchto úverov.

Zahraníčie sa celkom určite nebude starať o to, či osobnosti, s ktorými majú zo Strednej Európy vyjednávať, sú na základe starých pomerov úradne potvrdení ako „odborníci“. Nestaralo sa o týchto „odborníkov“ pred rokom 1914 a nebude to robiť ani v roku 1920. Zahraníčie začne pozorne počúvať až potom, keď zo stredoeurópskej oblasti zažiaria plodné idey. Ale všetky tie súčasné reči o vytvorení dôvery v zahraničí sú tiež len dôsledkom úniku pred ideami u nás doma. Ľudia sa nechcú vzhopiť k zaujatiu stanoviska voči ideám. Z tohto dôvodu volajú po ľuďoch, u ktorých následne neprihliadajú k tomu, čo dokážu povedať, ale zaujíma ich, či na základe neoverených pomerov sú títo ľudia označení za domnelých „odborníkov“. Nechcú hľadať cestu, ktorou by mohlo byť dosiahnuté nové budovanie, chcú len čakať na spásny obrat, ktorý má prísť priam ako zázrak. Dožijú sa len toho, že „odborníci“ po nejakom čase budú musieť prejsť neplodnosť svojej „odbornosti“, a že medzičasom chaos ešte viac vzrastie.

Proti tomuto úniku a strachu pred ideami bojuje Hnutie za trojčlennosť sociálneho organizmu odvtedy, odkedy vstúpilo do verejného života. Jeho nositelia museli od začiatku hovoriť, že všetky experimenty v sociálnom živote, o ktoré sa tu ľudia snažia (a ktoré sa opierajú o idey, ktoré sa spolupodieľali na našom nešťastí), nemôžu viesť k ničomu. Kto nezatvára oči pred tým, ako sa vyvinuli pomery po takzvanom uzavretí mieru, ten by mal predsa konečne dôjsť k záveru, že spôsob, akým sa nositelia idey trojčlennosti stavali k beznádejnému pokusom o nové budovanie, získal určité potvrdenie prostredníctvom skutočností, ktoré sa udiali.

Ďalej nás nemôže do viesť čakanie na nejaký zázrak, ktorý má prísť (nikto nevie odkiaľ), ale len vôľa k nosným ideám. Fatalizmus, ku ktorému sme dospeli, je to najpovážlivejšie znamenie doby, pretože ochromuje vôľu k nosným ideám. A ak toto ochromenie bude pokračovať, nastúpia namiesto tvoriaceho rozumu ničivé inštinkty. Z tohto ochromenia vôle môže nakoniec vzísť len úplný zánik. Na ceste ničivých inštinktov sme sa už dostali oveľa ďalej, ako si mnohí priznávajú. Na tejto ceste ničenia sa nezjaví „zázrak“, avšak na nej veľmi veľa uší ohluchne pre hlas rozumu a už ich viac nebude možné urobiť znovu počujúcimi. Dnes ešte uši neohluchli, ale vôľa nedovolí sile počúvania, aby sa uplatnila. Preto treba vždy nanovo zdôrazňovať: Záchrana môže prísť len vtedy, keď tu bude dostatočne veľké množstvo ľudí preniknutých vôľou spolupracovať na premene spôsobu myslenia. Kto sa tejto práce ľaká, toho nemožno brať do úvahy v súvislosti s tým, čo je v súčasnosti nutné pre vývoj ľudstva.